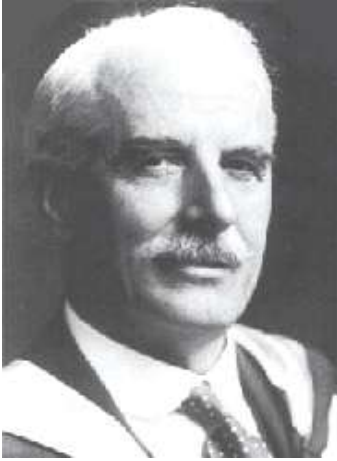

ДЖОН ПЕРСИВАЛЬ: ВЧЕНИЙ – ЕНЦИКЛОПЕДИСТ

У 2013 р. виповнилось 150 років від Дня народження Джона Персиваля – видатного вченого, який зробив вагомий внесок у різні галузі науки: ботаніку, систематику рослин, генетику, вчення про генетичні ресурси рослин, селекцію, агрономію, історію, педагогіку.

Д-р Джон Персиваль народився в Англії у 1863 р. у Керперлі в Уэнслидзлі. Одержав домашню початкову освіту. У 1884 р. поступив у коледж Сент-Джонса, Кембридж, який закінчив, на відмінно здавши іспити на ступінь бакалавра з природознавства. У 1891 р. він зайняв посаду демонстратора у хімічній лабораторії Кембриджського університету, і наступні декілька років читав лекції з сільськогосподарської тематики. У 1894 р. Джон Персиваль був призначений професором (так називались старші викладачі) ботаніки в Уайському сільськогосподарському коледжі і працював там до 1902 р., коли очолив сільськогосподарський відділ Університетського коледжу Рединга. Він був призначений професором сільського господарства в 1907 р. У 1912 р. було введено посаду Голови відділу сільськогосподарської ботаніки, і Персиваль став першим, кого на неї запросили. Він залишався на ній до своєї відставки у 1932 р. Він відіграв ключову роль у становленні агроботаніки як окремої наукової дисципліни. Його перша велика праця «Сільськогосподарська ботаніка», опублікована у 1900 р., витримала вісім видань, була переведена на 12 мов і користувалась великим попитом у світі.

Персиваль зібрав велику ботанічну колекцію, основна частина якої зберігається у гербарії Рединга (RNG). Поряд із рослинами з його батьківщини – Йоркшира, у ньому є також зразки з віддалених регіонів, наприклад, з Алжиру та Казахстану.

Однак ім'я Джона Персиваля в історії науки пов'язано перш за все з пшеницею. Його монументальна монографія «Пшенична рослина» ("The Wheat Plant: a Monograph"), опублікована у 1921 р., є важливою віхою у світовій сільськогосподарській літературі. Вона видавалась до 1974 р., і фактично започаткувала новий напрямок в агроботанічній науці – тритикологію. У монографії узагальнено результати збору та інтенсивного комплексного вивчення багатьох тисяч сортів і форм різних видів пшениці з усього світу. Джон Персиваль був першим, хто чітко вказав на участь представників роду *Aegilops* L. – Егілопс у виникненні поліплоїдної пшениці. Зокрема, він вважав, що у походженні пшениці м'якої брав участь *Aegilops cylindrica* Host, який пізніше дійсно виявився носієм одного з субгеномів цього виду пшениці – *D*. Джон Персиваль установив два види пшениці: *T. orientale* Perciv. (пізніше описаний як *T. turanicum* Jakubz.) і *T. sphaerococcum* Perciv., цінні для селекції, а також як матеріал для досліджень з еволюції пшениці. Персиваль уперше вказав на значущість для цілей систематики роду *Triticum* кількості судинно-волокнистих пучків у колеоптилі і встановив, що у *T. aethiopicum* від трьох до шести таких пучків, у той час як у інших тетраплоїдних видів пшениці їх два. У цій монографії він установив і дав діагноз понад 30 різновидам різних видів пшениці. М. І. Вавілов під час перебування у Великобританії у 1921 р. знайомиться з монографією і пише у листах: «Книга Персиваля – пожалуй, лучшее, что привезу. Это великая работа за 2 столетия». У 1927 р. Персиваль пише роботу «Пшениця за 3500 років до Різдва Христового» («Wheat in 3500 B.C.»), у якій, базуючись на даних археологічних досліджень, у т.ч. тих, у яких брав участь, викладає картину еволюції пшениці.

Іншим напрямом досліджень і викладацької діяльності Джона Персиваля була сільськогосподарська мікробіологія. У 1920 р. Дж. Персиваль видає велику монографію «Сільськогосподарська бактеріологія: теорія і практика».

Він був талановитим і плідним літератором, людиною широкого світогляду і різносторонніх інтересів: лінгвістом, художником, музикантом, сприяв виданню низки наукових журналів. Він був. Дуже любив польові спостереження і дослідження, полюбляв дикі усамітнені місця і багато мандрував.

Помер Джон Персиваль у 1949 р. у будинку свого сина у Мортимері, неподалік від Рединга, де й похований. Його наукова спадщина є надбанням всього людства.

Р.Л. Богуславський

провідний науковий співробітник Національного центру генетичних ресурсів рослин України, кандидат біологічних наук